
**РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНОЇ РЕЗИСТЕНТНОСТІ
СУСПІЛЬСТВА ПІД ЧАС ВІЙНИ**

Дем'янчук Ю. І.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-456-6-2>**ВСТУП**

Відомо, що війни зумовлюють руйнування життя громадян й держави в цілому. Особливо помітним таке руйнування стає під час воєнних дій, до яких відносять сили і засоби для воєнних операцій на суші, на морі, в повітрі – в стратегічному й оперативному вимірах¹. Російсько-українська війна охоплює не тільки військову компоненту, а й інформаційну, яка розширює перцепцію військової компоненти в системі державної політики, оборони, воєнно-політичної обстановки, рівня воєнної загрози національній безпеці. Саме тому дослідження впливу інформаційної резистентності на суспільство під час війни стає актуальним завданням.

1. Механізм формування інформаційної резистентності суспільства

Інформаційна резистентність українців під час війни формує безпековий інфопростір. Її інструменти впливають на національну безпеку й підсилюють стійкість країни перед обличчям ворога. В сучасних воєнних реаліях інформація розповсюджується з неабиякою швидкістю. Якісна державна інформаційна політика повинна допомогти українцям критично оцінювати та об'єктивно реагувати на інформаційні потоки.

Інформаційна резистентність – це не лише здатність індивідів ігнорувати дезінформацію чи фейки. Це й розуміння механізмів інформаційного впливу, як-от: достовірна/маніпулятивна інформація, надійні/ненадійні джерела інформації. Власне, вони й впливають на перцепцію військово-політичної ситуації в країні. Так, зокрема, український інфопростір в умовах війни активно протидіє загрозам російської пропаганди й відповідно, потребує негайної реакції. Агресивні дії Росії проти України, спрямовані на використання

¹ Даник Ю. Основи кібербезпеки та кібероборони: підручник / Ю.Г. Даник, П.П. Воробієнко, В.М. Чернега. Одеса, ОНАЗ ім. О.С. Попова, 2019. 320 с.

психологічного тиску, щоб деморалізувати наше суспільство, поширити паніку, підірвати довіру до уряду та військового керівництва.

У нашому дослідженні, щоб пояснити вплив інформаційної резистентності суспільства на формування безпекового простору країни ми запропонували алгоритм з повним розгалуженням. Загалом його візуалізацію сконденсовано нижче в Рис. 1.

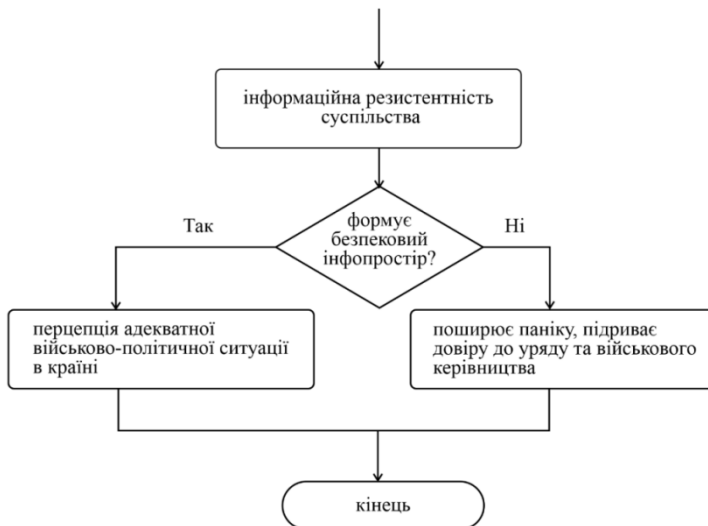

Рис. 1. Алгоритм формування інформаційної резистентності суспільства

Очевидно, в умовах довготривалої війни нам доведеться змінювати освітньо-професійні програми, навчати студентів/учнів критичному мисленню, вмінню адекватно аналізувати та завжди перевіряти інформацію. Відповідно до цих інновацій ОПП стануть фундаментом інформаційної резистентності українців. З огляду на це ми рекомендуємо інтегрувати відповідні курси в університетські програми. Це підвищить медіаграмотність студентів. Важливо зауважити, що здатність розпізнавати фейковий медіа-контент, розуміти його мету та методи впливу є ключовим елементом захисту від російських нарративів.

У науковій розвідці ми пропонуємо освітньо-професійну програму «Кіберзахист державних інформаційних ресурсів», яка сприятиме розвитку інформаційної резистентності студентів під час війни. Отож, ОПП охоплює відповідні дисципліни:

1. «Критичне мислення як інструмент інформаційної війни»;
2. «Медиаграмотність: як протистояти маніпуляціям, фейкам, дезінформації»;
3. «Захист інформаційних систем та персональних даних»;
4. «Психологічна резистентність в умовах інформаційної війни»;
5. «Соціальні мережі як інструмент гібридної інформаційної війни»
6. «Історія походження та методи пропаганди».

На наш погляд, на особливу увагу заслуговує інтеграція ОПП в освітній процес, що стане тригером формування безпечного інфопростору вищої школи під час війни. Позитивний вплив спеціальної програми на студентів продемонстровано в Рис. 2.

Очікуваними результатами реалізації ОПП визначено ефективну протидію молоді фейковій інформації, пропаганді, дезінформації, психологічним маніпуляціям.

Не менш важливим процесом протидії російській агресії є й розвиток національного/регіонального телебачення, трансляції якого часто відображають різні соціальні медіа². Телебачення під час війни повинно мотивувати військовослужбовців й підтримувати їхній моральний дух, а також моральний дух населення, щоб чинити спротив ворожій пропаганді³. Ці заходи спрямовані на оперативне інформування населення й сприяють висвітленню єдиної валідної інформації про події на фронті, стан національної безпеки, міжнародні відносини, політичну систему України, а також військову та гуманітарну ініціативи. Необхідно розуміти, що за умов правдивого донесення інформації як власному населенню, так і міжнародній спільноті держава покращує свій внутрішній та зовнішній імідж. Для побудови незалежного телебачення важливо підтримувати та розвивати національні/регіональні канали, закласти в бюджет країни дотації для їх повного фінансування (у випадку державного телебачення) або часткового дофінансування (у випадку приватного і суспільно-правового телебачення), здійснити технологічну модернізацію телебачення (з метою захисту від кібератак), ліквідувати цензуру та заборонити втручання в професійну діяльність журналістів.

² Lamarre Th. Regional tv: Affective Media Geographies. Asia, 2015. URL: https://www.researchgate.net/publication/276319174_Regional_tv_Affective_Media_Geographies

³ Crombe K., Nagl J. A Call to Action: Lessons from Ukraine for the Future Force. USAWC Press, "Parameters Autumn 2023". 2023. № 3. URL: <https://press.armywarcollege.edu/parameters/vol53/iss3/7/>

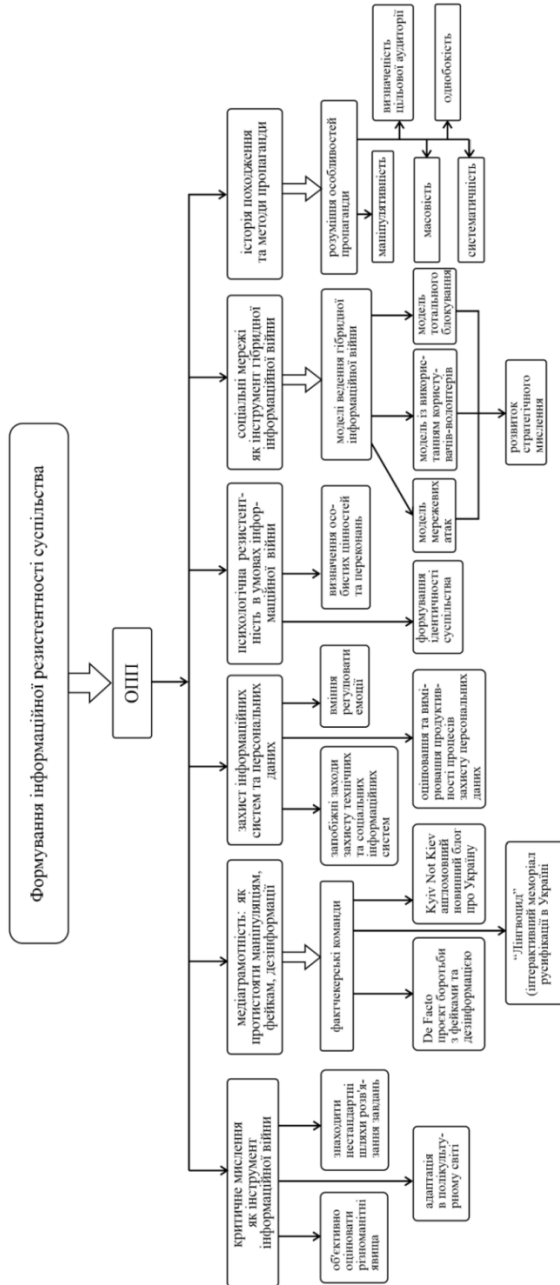

Рис. 2. Механізм функціонування інформаційної резистентності студентів

Таким чином, як свідчать реалії сьогодення, ефективна протидія російській агресії це – розвиток інформаційної стійкості українців. Йдеться про інтеграцію відповідних ОПП в освітній процес, що підсилить політико-правову діяльність владних структур, спрямовану на захист України та її населення, забезпечить безпековий інфопростір, як наслідок сприятиме збереженню суверенітету держави.

2. Критичне мислення як інструмент інформаційної війни

Сучасна складова російсько-української війни є не лише військова, політична чи правова, а й інформаційна, яка впливає на перебіг війни в цілому. Інформаційну складову широко використовують здобувачі вищої освіти. Кожен студент наразі занурений у дискусії, щодо вербальної репрезентації матеріального аспекту інформаційних технологій прикладної природи, масштаби яких він не може контролювати. Наявність великої кількості засобів інформаційних технологій у сфері мережевого спілкування, шляхом обміну знаковими/мультимедійними повідомленнями⁴, дозволяє поширювати факти, ідеї, поняття в контексті інформологічного підходу. Захист та використання інформаційних технологій з метою формування інформаційної резистентності студентів, представлені дослідженнями В. Philani, P. Mlambo, M. Maeko, A. Maeko, S. Khoza (2023), які акцентують увагу на тому, що в умовах війни невід’ємним атрибутом правосвідомості є соціальна взаємодія студентів в мережі інтернет⁵. Проте продовжує мати місце відсутність одноставного розуміння понять, які використовуються здобувачами вищої освіти в соціальних медіа, у яких розглядають ті чи ті аспекти інформаційної безпеки (конфіденційність, цілісність, доступність). При цьому важливою парадигмою забезпечення інформаційної безпеки залишається захист персональних даних від кібератак. Тому, чітке розмежування понять «інформаційні ресурси» захисту від кібератак», «інформаційна

⁴ Okon P., Ene O. Information and Communication Technology: Functions and Impacts on Society Today Information and Communication Technology. *Functions and Impacts on Society Today*. 2023. URL: https://www.researchgate.net/publication/376085345_Information_and_Communication_Technology_Functions_and_Impacts_on_Society_Today_Information_and_Communication_Technology_Functions_and_Impacts_on_Society_Today

⁵ Philani Br., Mlambo Ph., Maeko M., Khoza S. Factors Contributing to Resistance in the use of Information and Communications Technology: A Snapshot on Engineering Graphics and Design Teachers. *International Journal of Learning Teaching and Educational Research*. 2023. P. 271–289. URL: https://www.researchgate.net/publication/375519001_Factors_Contributing_to_Resistance_in_the_use_of_Information_and_Communications_Technology_A_Snapshot_on_Engineering_Graphics_and_Design_Teachers

безпека», «інформаційний простір», «соціальна взаємодія», «достовірність інформації», «небезпеки інформаційній безпеці», «кібератака», «несанкціоноване розповсюдження», «доступність інформації» є потенційно актуальним.

Циркуляція інформації військово-політичного характеру в соціальних мережах відображає взаємодію суспільства або її відсутність у перцепції правдивої/фейкової інформації у висвітленні поточної ситуації в державі. Відтак, інформаційна складова у вигляді вище викладених понять підсилює цінні орієнтири й пріоритети функціонально-кібернетичної концепції інформації⁶, оскільки йдеться про адекватну реакцію студентів на новини.

У нашому дослідженні ми пропонуємо розвинути ОПП, яка змінить погляд студентів на інформаційну систему в контексті соціальної взаємодії, разом сприятиме розвитку інформаційної резистентності під час війни.

Таким чином, дисципліна «Критичне мислення як інструмент інформаційної війни» є одним з напрямів, запропонованої ОПП. Це здатність дисципліновано аналізувати військово-політичні події, давати об'єктивну оцінку реальним загрозам, відображати свою позицію в мережі інтернет, яка не зашкодить інтересам суспільства, держави. Зважаючи на це, дисципліна повинна сприяти розв'язанню практичних задач, спрямованих на усвідомлення, контроль, підтримання неординарного типу мислення, що стає одним з основних чинників інформаційної війни.

Принципово важливим є й те, що в інформаційній війні критичне мислення пов'язане з фейками, пропагандою, оскільки створюється різницею інформаційно-психологічних потенціалів, закріплених пам'яттю, а відтак має місце оцінювальна процедура перцепції інформації. Тому, в межах ОПП застосовуємо метод перекодування даних, який слід проводити з метою визначення актуальності, встановлення адекватності, з'ясування об'єктивності, висвітлення повноти інформації. При цьому очевидно, що для студентів найбільш цінною є вірогідна інформація, тобто та, яка вибудовує стратегію поведінки в період інформаційної війни. З огляду на те, що в військово-політичному дискурсі розвиток інформаційної резистентності суспільства широко розповсюджується на установи, які нівелюють

⁶ Valerievich M. Some aspects of the development of information-cybernetic thinking in pedagogical university students when studying the basics of cybernetics. *Informatics and education*. 2022. P. 65–73. URL: https://www.researchgate.net/publication/362862812_Some_aspects_of_the_development_of_information-cybernetic_thinking_in_pedagogical_university_students_when_studying_the_basics_of_cybernetics

недостовірні факти, цікавою є думка Ch. Spears, який довів, що основним засобом виховання норм є дискурсивна комунікація, а аполітична інституційна норма забезпечується через неформальні системи соціального спілкування⁷. Варто зазначити, що оперування вірогідною інформацією змінює способи реалізації й захисту цивільних прав, інтересів. Зважаючи на це, цілком очевидно, що для студентів цінною має бути достовірна інформація, яка є проявом інформаційної безпеки в мережі інтернет.

Вказана ОПП висвітлює проблему щодо оцінки ідентичності інформації, встановлення властивостей очевидних фактів й зв'язків між інтелектуально незалежними явищами.

До позитивних аспектів ОПП відносимо адекватне оперування у межах:

- спільних інтересів, які сприяють розбудові єдиної ідеології на користь держави;

- визначених взаємозв'язків, які можна ідентифікувати як прояв інформаційної безпеки у соціальних спільнотах/інститутах держави;

- інформаційних відносин, які уможливають розвиток інформаційної резистентції;

- системних уявлень про формування єдиного поняття «критичне мислення», «інформаційна безпека»; «кібератака», «інформаційна резистентність», «соціальна взаємодія», «достовірність інформації», «небезпеки інформаційній безпеці», «несанкціоноване розповсюдження», «доступність інформації»;

- специфічних субстанцій, які концептуалізують цінні орієнтири, як-от: основна інформація, вибіркова інформація, застаріла інформація, оновлена інформація,

- кризових життєвих ситуацій, які розвивають вміння до прогнозування майбутнього;

- воєнно-політичних новин з дезінформацією, фейками.

В ОПП ми акцентуємо увагу на відповідному представленні інформації, необхідною умовою, якої є покликання на джерело інформації, визначення його валідності. Значимим внеском у розвиток інформаційної резистентції студентів є впровадження інформаційно-аналітичних платформ, разом зі-платформ медіааналітики в освітній процес. Це такі ресурси як: *Pew Research Center, Review of European*

⁷ Spears Ch. How the military's apolitical discourse theory drives institutional culture, foments denial of political realities, and undermines service member rights: Dissertation. 2024. URL: https://www.researchgate.net/publication/379774039_Dissertation_Norms_over_policy_How_the_military's_apolitical_discourse_theory_drive_s_institutional_culture_foments_denial_of_political_realities_and_undermines_service_member_rights

Economic Policy, Baltic News Network, Time, Ukraine Media Center, Interfax Ukraine, Lietuvos Rytas Media Group, SEMANTRUM, The Washington Post, The New York Times, The Guardians.

Як зауважують начальник відділу ІТ ХНТУ Олександр Мельниченко та виконавчий директор Асоціація УРАН Євгеній Преображенський, цифрова трансформація українських університетів під час війни, що фінансується Європейським Союзом полягає у наданні університетам і науково-дослідницьким установам доступу до мережевих технологій, електронних дослідницьких інфраструктур, захищених каналів для швидкого обміну великими науковими даними та цифрових послуг, спеціально розроблених для науковців і викладачів, включаючи дистанційне навчання та спеціалізований глобальний WiFi роумінговий сервіс *eduroam*⁸.

Основні вимоги до процедури цифрової трансформації університетів включають:

- опис та ідентифікацію по-етапної інтеграції з подальшою детальною оцінкою;
- формування внутрішньої/зовнішньої команди безпеки, що передбачає безпековий контроль закладу освіти, науково-педагогічного складу, студентів;
- регулярне тестування систем протидії кібератак;
- управління ризиками з метою оцінки систем цифрової трансформації;
- співпраця з такими структурними підрозділами, як Digital Operational Resilience Act, Computer Emergency Response Team of Ukraine, щоб поширювати інформацію про виявлені загрози.

Отож, з оперттям на резистентність студентів до процедури цифрової трансформації університетів, чий потенційний досвід покладено в основу розвитку критичного мислення, вирізняємо такі три стандарти:

- новий стандарт вищої повної системи освіти, що означає інтеграцію особистісно зорієнтованого, компетентнісного, діяльнісного підходу до ОПП;
- інноваційний стандарт, що означає розвиток критичного мислення, яке б позитивно впливало на навчальний процес, аналіз військово-політичної ситуації в державі;
- динамічний стандарт, що передбачає активне формування та розвиток інформаційно-цифрової компетентності здобувачів вищої освіти.

⁸ Мельниченко О., Преображенський Є. Стійкість і цифрова трансформація: українські університети під час війни. 2023. URL: <https://eufordigital.eu/uk/resilience-and-digital-transformation-ukrainian-universities-in-times-of-war>

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи розвиток російсько-української війни, необхідно визнати, що опанування навиками інформаційної стійкості є необхідною умовою для здійснення якісної цифрової трансформації ВНЗ. Можна зробити висновок, що у межах освітньо-професійної програми «Кіберзахист державних інформаційних ресурсів» студентів навчають критично оцінювати та об'єктивно реагувати на інформаційні потоки, ігнорувати дезінформацію/фейки. На сьогодні це – невід'ємний елемент захисту від російських нарративів.

Для виявлення ефективності нової ОПП ми розробили алгоритм та механізм реалізації компонентів інформаційної резистентності в площині соціальної взаємодії, що здатна розширити світоглядні орієнтири студентів на інформаційну систему загалом.

АНОТАЦІЯ

У науковій праці дефіновано поняття інформаційної резистентності, що формує безпековий інфопростір українців під час війни. Розроблено алгоритм формування інформаційної резистентності суспільства. Показано, що апарат протидії фейковій інформації, пропаганді, дезінформації, психологічним маніпуляціям під час воєнних дій в Україні вимагає удосконалення. Запропоновано освітньо-професійну програму (далі ОПП) «Кіберзахист державних інформаційних ресурсів!» й відповідні дисципліни у її межах *«Критичне мислення як інструмент інформаційної війни»*, *«Media-грамотність: як протистояти маніпуляціям, фейкам, дезінформації»*, *«Захист інформаційних систем та персональних даних»*, *«Психологічна резистентність в умовах інформаційної війни»*, *«Соціальні мережі як інструмент гібридної інформаційної війни»*, *«Історія походження та методи пропаганди»*. Визначено механізм функціонування інформаційної резистентності суспільства, що здатний розширити світоглядні орієнтири студентів на інформаційну систему в контексті соціальної взаємодії. Схарактеризовано основні аспекти ОПП, які релевантні щодо інтеграції інформаційно-аналітичних платформ, разом зі-платформ медіааналітики в освітній процес, напр.: *Pew Research Center, Review of European Economic Policy, Baltic News Network, Time, Ukraine Media Center, Interfax Ukraine, Lietuvos Rytas Media Group, SEMANTRUM, The Washington Post, The New York Times, The Guardians*. Зазначено, що основним критерієм розвитку інформаційної резистентності студентів під час війни є насамперед необхідність цифрової трансформації університетів.

Література

1. Даник Ю. Основи кібербезпеки та кібероборони : підручник / Ю.Г. Даник, П.П. Воробієнко, В.М. Чернега. Одеса, ОНАЗ ім. О.С. Попова, 2019. 320 с.
2. Lamarre Th. Regional tv: Affective Media Geographies. Asia, 2015. URL: https://www.researchgate.net/publication/276319174_Regional_tv_Affective_Media_Geographies
3. Crombe K., Nagl J. A Call to Action: Lessons from Ukraine for the Future Force. USAWC Press, "Parameters Autumn 2023". 2023. № 3. URL: <https://press.armywarcollege.edu/parameters/vol53/iss3/7/>
4. Okon P., Ene O. Information and Communication Technology. Functions and Impacts on Society Today Information and Communication Technology. *Functions and Impacts on Society Today*. 2023. URL: https://www.researchgate.net/publication/376085345_Information_and_Communication_Technology_Functions_and_Impacts_on_Society_Today_Information_and_Communication_Technology_Functions_and_Impacts_on_Society_Today
5. Philani Br., Mlambo Ph., Maeko M., Khoza S. Factors Contributing to Resistance in the use of Information and Communications Technology: A Snapshot on Engineering Graphics and Design Teachers. *International Journal of Learning Teaching and Educational Research*. P. 271–289. URL: https://www.researchgate.net/publication/375519001_Factors_Contributing_to_Resistance_in_the_use_of_Information_and_Communications_Technology_A_Snapshot_on_Engineering_Graphics_and_Design_Teachers
6. Valerievich M. Some aspects of the development of information-cybernetic thinking in pedagogical university students when studying the basics of cybernetics. *Informatics and education*. 2022. P. 65–73. URL: https://www.researchgate.net/publication/362862812_Some_aspects_of_the_development_of_information-cybernetic_thinking_in_pedagogical_university_students_when_studying_the_basics_of_cybernetics
7. Spears Ch. How the military's apolitical discourse theory drives institutional culture, foments denial of political realities, and undermines service member rights: Dissertation. 2024. URL: https://www.researchgate.net/publication/379774039_Dissertation_Norms_over_policy_How_the_military's_apolitical_discourse_theory_drives_institutional_culture_foments_denial_of_political_realities_and_undermines_service_member_rights

8. Мельниченко О., Преображенський Є. Стійкість і цифрова трансформація: українські університети під час війни. 2023. URL: <https://eufordigital.eu/uk/resilience-and-digital-transformation-ukrainian-universities-in-times-of-war/>

Information about the author:

Demyanchuk Yulia Ihorivna,

Candidate of Economic Sciences,

Teacher at the Department of Foreign Languages
and Translation Studies

Lviv State University of Life Safety

35, Kleparivska str., Lviv, 79000, Ukraine